

WELL-BEING OF PERSONALITY: ECOPSYCHOLOGICAL VIEW

VOVCHYK-BLAKYTNA Olena

In Happiness And Contemporary Society : Conference Proceedings Volume (Lviv, March, 20-21, 2020). Lviv: SPOLOM, 2020. P. 288-292.

ISBN 978-966-919-593-7

СУБ'ЄКТИВНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ: ЕКОПСИХОЛОГІЧНИЙ РАКУРС

ВОВЧИК-БЛАКИТНА Олена

// *Щастя та сучасне суспільство* : збірник матеріалів міжнародної наукової конференції (Львів, 20-21 березня 2020 р.). – Львів: СПОЛОМ, 2020. – С. 288-292.

ISBN 978-966-919-593-7

VOVCHYK-BLAKYTNA Olena

Candidate of Psychological Sciences, Senior Researcher
G.S. Kostyuk Institute of Psychology of NAES of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
WELL-BEING OF PERSONALITY: ECOPSYCHOLOGICAL VIEW

ВОВЧИК-БЛАКИТНА Олена

Кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
(Київ, Україна)

**СУБ'ЄКТИВНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ:
ЕКОПСИХОЛОГІЧНИЙ РАКУРС**

The article deals with the problem of subjective well-being of the individual in the context of the ecopsychological paradigm. A person's awareness of the fact that subjective well-being is related to the well-being of the environment - natural, social, family, informational, etc. is a way to meet the challenges of the future. We used the category of generativity (E.Erikson) that defines the interest in guiding the next generation. Generativity and intergenerational interaction are about responsibility (ecological as well) that move down the generational chain and connect the future. A review of studies on the subjective well-being and generativity of individual has been conducted.

Актуальності нині набуває проблема суб'єктивного благополуччя (well-being) особистості як в широкій рамці реалізації життєдіяльності людини в різних сферах буття, так і в межах психологічної практики в освіті, консультуванні, психотерапії. В рамках позитивної психології це явище вивчається відразу на декількох рівнях: біологічному, особистісному, рівні взаємодії між людьми, інституціональному, культурному і глобальному, а в психології взаємодії з навколишнім середовищем, власне екологічній психології, основний акцент робиться на співвідношенні суб'єктивного благополуччя, способу життя людини, її стурбованості проблемами навколишнього середовища, оптимізацією та екологічно орієнтованої, екологічно відповідальної поведінки. Благополуччя, щастя і екологічне благополуччя часто представлені в літературних джерелах, як конфліктуючі цілі, але вони насправді можуть бути взаємодоповнюючими.

Взаємна детермінація благополуччя середовища та суб'єктивного благополуччя людини знаходиться у фокусі уваги науковців, що проводять свої дослідження в рамці екологічної психології. Узагальнення трактувань поняття благополуччя в науковій психологічній літературі, проведене нами, засвідчує, що категорія благополуччя виступає в чотирьох вимірах: 1. благополуччя об'єктивне - коли акцент робиться на матеріальних та об'єктивних показниках; 2. благополуччя гедоністичне, яке включає афективне тло, що відбиває емоційний стан; 3. благополуччя когнітивне (оцінка людиною власного життя і його аспектів відповідно до розуміння понять «хороше» і «погане» життя); 4. благополуччя евідемонічне (благополуччя трактується як неперервний процес особистісного

зростання і досягнення повноти життя); 5.благополуччя соціальне (характер взаємодії людини з різними середовищами - природнім, просторовим, міжособистісним, освітнім, сімейним, інформаційним і т.д., а також ступінь включеності людини в суспільство, відчуття значущості свого внеску в нього.

Результати дослідження ролі тих, чи інших факторів у забезпеченні суб'єктивного благополуччя і екологічно орієнтованої поведінки показали, що внутрішня цілісність і диспозиційна стурбованість проблемами навколишнього середовища співвідносяться з високими рівнями і суб'єктивного благополуччя, і екологічно відповідальної поведінки. При цьому відповідний стиль життя визначається дослідниками, як «усвідомлена простота» («voluntary simplicity») і означає свідомий вибір зменшення споживання матеріальних благ та звернення до внутрішнього потенціалу та нематеріальних цінностей. Літературні джерела свідчать про те що низький рівень суб'єктивного благополуччя може бути пов'язаним з домінуванням матеріалістичних цінностей [1]. Чи можемо говорити про те, що існує і зв'язок між домінуванням в житті людини нематеріальних цінностей та високого рівня суб'єктивного благополуччя і відчуття щастя?

Подальший аналіз показав, що пов'язаність благополуччя і екологічно відповідальної поведінки пояснюється функціонуванням внутрішніх цінностей, відмовою від високого рівня матеріального споживання та стурбованістю проблемами близького середовища своєї життєдіяльності та широкого його контексту. Це дає ключ до розуміння «сталого способу життя», який реально втілюючись у практиці повсякдення, сприяє покращенню як індивідуального, так і колективного благополуччя [1,2, 3].

Ще один аспект, пов'язаний з переживанням людиною благополуччя, лежить у контексті екологічного оптимізму, який знаходиться на перетині культурно-історичної, етнічної психології та екологічної психології і обумовлений взаємозалежністю психологічних особливостей сприйняття проблем навколишнього середовища, культурних норм і стереотипів (М. Аргайл, В.І. Вернадський, Л.М. Гумільов, І.І. Мечніков, М. Селігман). Згадаємо застереження М. Селігмана, який наголошував на тому, що психологія перетворюється на віктимологію, де людина виявляє себе як пасивне створіння зі зниженою відповідальністю та вивченою безпорадністю перед викликами та загрозами майбутнього. На думку дослідників, люди сприймають навколишнє середовище через своєрідні лінзи сприймання, які мають той чи інший колір в залежності від їхнього образу світу.

Отже екологічні установки, екологічно орієнтована, екологічно відповідальна поведінка не можуть вивчатися ізольовано і тільки широкий контекст образу світу може дозволити глибоко проникнути в сферу уявлень суб'єкта про походження небезпек в навколишньому середовищі, які із загальних небезпек перетворюються у його персональну небезпеку, перешкоджаючи тим відчуттю ним благополуччя. Такий підхід, як ми вважаємо, дасть розуміння причин екологічного оптимізму або песимізму щодо можливостей вирішення глобальних екологічних проблем. Усвідомлення людиною того факту, що її власне суб'єктивне благополуччя нерозривним чином є пов'язаним з благополуччям навколишнього середовища (екологічна відповідальність, міжособистісні

стосунки, генеративність тощо) є тим механізмом, що здатний запобігти загрозам та протистояти викликам майбутнього.

Зміна парадигми психології в контексті використання знань у вирішенні проблем, котрі стоять перед цивілізацією від негативного до позитивного, від концепції неблагополуччя до благополуччя, від хвороби до здоров'я, задає напрям акцентування сильної частини окремого суб'єкта, спільноти, суспільства на творення себе та свого близького та широкого середовища. Активізація внутрішньої мотивації, домінування нематеріальних цінностей, як базових орієнтирів життєдіяльності людини покликані забезпечити створення та підтримку в майбутньому більш здорового середовища.

В контексті заявленої проблематики безпосередньо пов'язаним є поняття генеративності, введеним в обіг Е. Еріксоном, який виділяв вісім стадій розвитку, які проходить людина впродовж життя і позиціонував дорослість як найтривалішу стадію життя (25-60 років), визначаючи її головне завдання саме як генеративність [4]. А саме – прокреативність, продуктивність та творчість. Кожне покоління має бути представленим новими продуктами, ідеями, включаючи і власну зацікавленість розвитком власної ідентичності, піклування про наступні покоління, внесок в суспільство. Генеративність має бути пов'язаною з переживанням особистістю суб'єктивного благополуччя, хоча безпосередніх досліджень, що підтверджували б наявність саме цього зв'язку нам поки не вдалось знайти. Згідно з дослідженням Мак Адамс та Ст.Аубін генеративність мотивується прагненням до символічного безсмертя, потребою бути потрібним іншим і очікуванням суспільства від кожного його члена певних внесків. Можна припускати, що задоволення вище перелічених потреб може відбиватись на рівні суб'єктивного благополуччя особистості.

Огляд робіт, присвячених дослідженню генеративності суб'єктивного благополуччя були проаналізовані нами саме під кутом зору можливої їхньої взаємопов'язаності між собою. Благополуччя визначаємо як складне утворення, яке поєднує психологічне та соціальне благополуччя. Згідно з найбільш поширеним нині евдемонічним підходом, запропонованим відомою психологинею К. Ріф, психологічне благополуччя включає: самоприйняття, особистісне зростання, автономність, вправність у середовищі, позитивні взаємини з іншими, наявність життєвих цілей та соціальне благополуччя: соціальне прийняття, соціальна актуалізація, соціальне співробітництво, соціальна узгодженість взаємопов'язаність, соціальна інтеграція.

Генеративність часто-густо пов'язується з жертвоністю особистого часу та комфорту. Чи людина отримує задоволення від своїх вкладів в суспільний розвиток і відчувається благополучною та щасливою? Відповідь міститься у низці досліджень, в яких показано, що люди з високою генеративною активністю зазвичай засвідчують і більш високий рівень суб'єктивного благополуччя.

Аналіз літературних джерел, що висвітлюють проблему генеративності особистості, виявив що дослідники вивчають різні аспекти генеративності, включаючи наступні: генеративна стурбованість генеративні прагнення, генеративні теми та наративи, актуальна генеративна поведінка. Серед усіх цих граней генеративності, на наш погляд, найбільш безпосереднім предиктором суб'єктивного благополуччя є саме генеративна поведінка. Адже для її успішної

реалізації необхідно налагоджувати позитивні взаємини з іншими (молодшими, зокрема), вправність в середовищі, наявність життєвих цілей (залишити слід в житті дитини, молодшої людини чи групи людей), особистісне зростання. (дивись складові суб'єктивного благополуччя вище). Багато інформації в цьому контексті дає використання в дослідженні методики "Список проявів генеративної поведінки» (Generative Behaviour Checklist), котра спрямована на відстеження ступені спрямованості представників старшого покоління на «втілення себе». Серед поведінкових проявів генеративності є такі, які фіксуються, зокрема відповідями на запитання такого характеру: слугую рольовою моделлю для молодших; читаю книжки дітям; ремонтую дитячі іграшки; навчаю молодших, що таке добре і погано, правильно і неправильно; опановую нові навички та вміння; розкакую комусь про своє дитинство; вмю гарно навчати, передавати знання, вміння, навички тощо.

Попередні наші дослідження міжвікової взаємодії старших та молодших в сімейному середовищі засвідчують, що активізація та збагачення її змістовного наповнення за певних психолого-педагогічних умов може виступати вагомим ресурсом переживання суб'єктивного благополуччя як представниками старших, так і молодших поколінь [5].

Підсумовуючи, наголосимо на важливості як в теоретичному, так і прикладному аспектах розкриття взаємопов'язаності суб'єктивного благополуччя та генеративності, які чекають на прицільні дослідження. Адже генеративність є основою існування сім'ї, груп, локальних спільнот, суспільства та майбутнього людства. Нині доводиться фіксувати активне функціонування уявлень та міфів, що характерні для постіндустріального суспільства та пропаганди індивідуалістичного та споживацького підходу до життя, коли наголошується на прагненні до задоволення та максимального споживання (нових товарів, послуг, розваг) як запоруки щасливого життя. Разом з тим дедалі більше інформації дають дослідження, які показують хибність такої позиції, натомість підтверджуючи важливість екологічного погляду на власну життєдіяльність та свій своєрідний соціальний «foot-print» слід на землі як пошук сенсів в більш широкому контексті (як внесок в розвиток іншої людини, чи групи людей) поза межами егоорієнтованої вузької спрямованості. Оскільки рівень споживання зростає у всьому світі, то під загрозою опиняється якість самого життя людей. Дедалі виразнішою є тенденція до поширення усвідомлення того, що розвиток стійких суспільств має означати скорочення нашої матеріальної складової життя. Однак переконати людей жити більш екологічно є непростим завданням, якщо люди вірять в те, що їхнє суб'єктивне благополуччя та переживання щастя можуть опинитись під загрозою. Результати досліджень, які вказують на позитивний зв'язок між благополуччям суб'єктивним та благополуччям близького середовища та широкого планетарного благополуччя, дають надію та утверджують нас в оптимістичному погляді в майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Alexander, Samuel, Ussher, Simon. "The Voluntary Simplicity Movement: A Multi-national Survey Analysis in Theoretical Context." *Journal of Consumer Culture* 12:66-86, 2012
2. McAdams and E. de St. Aubin (Eds.), *Generativity and adult development: How and why we care for the next generation*. Washington, D.C.: APA Press. 1998

3. Mc.Adams D.P. Generativity and the Narrative Ecology of Family Life. In Family Stories and the life course: Across time and generations (pp.135-257) Mahwah. NJ:Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2004
4. Erikson EH. The life cycle completed: Extended version with new chapters on the ninth stage of development by Joan M. Erikson. New York: Norton; 1997.
5. Vovchyk-Blakytina O.O., Gurlieva T.S. Current trends of ecologization of intergenerational interaction / O.O. Vovchyk-Blakytina, T.S. Gurlieva // «Teoretyczne i badania stosowane w dziedzinie pedagogiki, psychologii i nauk społecznych». – Kielce, Rzeczpospolita Polska 28-29 grudnia 2017 r. – S. 225-228.